ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

Гілея

Науковий вісник
збірник наукових праць

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 128 (№ 1)

Київ – 2018

ISSN 2076–1554

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно

Фахове видання
з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
№ 747 від 13 липня 2015 р., з історичних наук наказом МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 р. (перереєстрація)

Свідоцтво про державну реєстрацію (перереєстрацію) друкованого засобу
масової інформації: серія КВ № 22632-12532ПР від 24 квітня 2017 року

Друкується за рішенням:
Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 8 від 21 грудня 2017 р); Президії ВГО Української Академії Наук (протокол № 17.12.21 від 21 грудня 2017 р.)

Збірник входить до міжнародних баз
Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Індія).

Шеф – редактор:
Андрущенко В. П.,
д–р філос. наук, проф.,член – кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:
Вашкевич В. М.,
д–р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:
Акопян В. Г.,
д–р філос. наук, ст.н.с. (Україна, Київ)
Кивлюк О. П., д–р філос. наук, ст.н.с.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Муляр В. І.,
д–р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)

Відповідальний секретар:
Халамендик В. Б.,
д–р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Редакційна рада:
Андрущенко В. П., д–р філос. наук
проф.,член – кор. НАН України, акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Вашкевич В. М., д–р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Зеленков А. І., д–р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Колесник В. Ф., д–р іст. наук, проф.,
член–кор. НАН України (Україна, Київ)
Мирзаханян Р., д–р іст. наук, проф. (Вірменія, Єреван)
Михальченко М. І., д–р філос. наук, проф.,
член – кор. НАН України (Україна, Київ)
Панчук М. І., д–р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Рафальський О. О., д–р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Савельєв В. Л., д–р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Солдатенко В. Ф., д–р іст. наук, проф., член–кор. НАН України
(Україна, Київ)
Степико М. Т., д–р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна колегія:

З історичних наук:
Войцехівська І. Н., д–р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Дробот І. І., д–р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Журба М. А., д–р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Лазько Г. Г., д–р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Лисак В. Ф., д–р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Мезга М. М., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Михайлюк В. П., д–р іст. наук, проф. (Україна, Старобільськ)
Стоян Т. А., д–р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Сушко О.О., д–р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Чернега Л. М., д–р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Шаповал Ю. І., д–р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

З філософських наук:
Абасов А. С., д–р філос. наук, проф. (Азербайджан, Баку)
Базалук О. О., д–р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Бех В. П., д–р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Воронкова В. Г., д–р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Герасимова Е. М., д–р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Гарбар Г.А., д–р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Жадько В. О., д–р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Жижко Т. А., д–р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Куцепал С. В., д–р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
Миколайчак А., д–р хабілітований, проф. (Польща, Познань)
Оніпко О. Ф., д–р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
Свириденко Д. Б., д–р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Терепищий С. О., д–р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Тецлав С., д–р філос. наук, проф. (Польща, Бидгощ)
Яшанов С. М., д–р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З політичних наук:
Андрусишин Б. І., д–р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Андрюкайтене Р., д–р PhD соціальних наук (менеджмент),
(Литва, Маріамполь)
Бабкіна О. В., д–р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Балабанов К. В., д–р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Варзар І. М., д–р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Васильчук Є. О., д–р політ. наук, доц. (Україна, Черкаси)
Войналович В. А., д–р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Іванов М. С., д–р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Картунов О. В., д–р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Кізіма С. А., д–р політ. наук. проф.. (Білорусь, Мінськ)
Котигоренко В. О., д–р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Крась І., д–р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)
Лапина С. В., д–р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Макаренко Л. Л., д–р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Остапенко М. А., д–р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Римаренко С. Ю., д–р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Срогошу Т., д–р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)

Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2018. – Вип. 128 (1). – 371 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально–політичних наук.

© Редакційна колегія, 2018
© Автори статей, 2018
© Національний педагогічний університет
імені М. П.Драгоманова, 2018
© ВГО Українська академія наук, 2018

ISSN 2076-1554

Natsional'nyy pedahohichnyy universytet
imeni M. P. Drahomanova

VHO Ukrayins'ka Akademiya Nauk

Vydavnytstvo «Hileya»

Hileya

naukovyy visnyk
zbirnyk naukovykh prats'

- *Istorychni nauky*
- *Filosofs'ki nauky*
- *Politychni nauky*

Vypusk 128 (№ 1)

Kyyiv – 2018

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 327.5:316.485.26

Бадер А. В.,
кандидат історичних наук, доцент, директор навчально–наукового інституту історії, міжнародних відносин і соціально–політичних наук, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Україна, Старобільськ), bader@meta.ua

Політико–правове регулювання збройного насилля в міждержавних відносинах[1]

Проаналізовані основні політико–правові засоби регулювання збройного насилля. Встановлено, що дієві механізми обмежень у застосуванні збройного насилля на міждержавному рівні з'явились наприкінці XIX протягом першої половині XX ст. Виявлено, що у другій половині XX ст. норми міжнародного гуманітарного права та принципи міжнародної політики, в сфері запобігання воєнних конфліктів, в основному були дієвими, однак у XXI ст. виявляється суттєве зниження їх загальної ефективності. Доведено, що у зв'язку з кардинальними змінами у засобах на формах реалізації збройного насилля, на сьогоднішній день фактично унеможливилось застосування наявних міжнародних регуляторів запобігання венних конфліктів.

Ключові слова: *збройне насилля, політико–правове регулювання, міждержавні відносини.*

Збройне насилля супроводжувало людську цивілізацію практично весь період її історичного розвитку. З появою такої політичної організації як держава, збройне насилля стає одним з найбільш поширених засобів реалізації її міжнародних інтересів. Паралельно з цим, з'являються і перші спроби врегулювання міждержавних відносин за допомогою політико–правових механізмів у вказаній сфері. Однак, право на застосування, при необхідності, збройного насилля вважалось беззаперечним практично до середини XX ст. У вказаний період людство пережило дві світові війни, а досягнення науково–технічного прогресу призвели до появи таких видів озброєнь, застосування яких ставило під сумнів існування людської цивілізації загалом. Указані процеси підштовхнули світове співтовариство до вироблення більш дієвих засобів політико–правового регулювання збройного насилля. Проте, низка військових протистоянь останніх років, у тому числі і на території нашої держави, продемонстрували суттєве зниження ефективності зазначених механізмів у XXI ст. На наш погляд, для вироблення дієвої дипломатичної стратегії України актуальним та необхідним є детальний аналіз причин послаблення міжнародних політико–правових регуляторів збройного насилля.

Осмислити збройне насилля, як продовження політики, намагались мислителі з найдавніших часів. На сьогоднішній день класиком світової військової науки вважається прусський воєнний теоретик К. Клаузевіц. Значу увагу проблемам війни приділяв відомий французький соціолог Р. Арон та англійський історик, соціолог та геополітик – А. Тойнбі. Військові теоретики Є. Месснер, М. Кревельд та В. Сліпченко розробляли проблеми еволюції збройного насилля у другій половині XX ст. Серед сучасних вітчизняних науковців, роботи яких пов'язані з проблемами збройного насилля, можна назвати: І. Рущенко [1], О. Феденко та В. Панасюка [2], Н. Грищенко та Т. Мінчук [3], М. Мацаха [4], Г. Луцишину [5], В. Кравченко [6], М. Воротнюка [7]. Окремим аспектам регулювання збройного насилля на міждержавному рівні приділяли увагу Е. Скакунов [8], І. Жаровська [9], Г. Сорока [10], Р. Апресян [11] та Х. Сисе [12].

Центральним завданням статті є виявлення основних політико–правових механізмів регулювання збройного насилля на міждержавному рівні; аналіз реальної ефективності вказаних механізмів; дослідження взаємозалежності між суттєвою трансформацією сучасного збройного насилля та дієвістю наявних регуляторів вказаної сфери міжнародних відносин.

Спроби політико–правового регулювання збройного насилля людство здійснювало паралельно з початком війн на міждержавному рівні. Однак, помітні успіхи у цьому процесі розпочались з укладанням договорів про норми ведення війни в 1860–ті рр. та пов'язані з міжнародною конференцією – у Женеві (1864 р.) та Санкт–Петербурзі (1868 р.). Результатом роботи цих конференцій стало укладання провідних договорів, що стосуються питань права збройних конфліктів.

Женевська Конвенція 1864 р. «Про поліпшення долі поранених і хворих воїнів під час сухопутної війни» відповідно, регулювали права поранених воїнів. У розробці цієї Конвенції взяли участь представники 16 держав, вона містила всього 10 статей, що регулювали ставлення до поранених та хворих у діючих арміях. У період з 1864 по 1907 рр. цю Конвенцію ратифікували 57 держав. Окрім того, документ відіграв значну політичну роль, оскільки на його основі сформувався рух за кодифікацію сучасного міжнародного права. Так, розвиваючи норми Женевської конвенції протягом кількох десятиліть були прийняті положення, що забезпечували захист інших категорій осіб, а саме: поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу воєнно–морських сил (1899 р.), військовополонених (1929 р.) та цивільних осіб (1949 р.). Зазначимо, що конвенції переглядались у 1906, 1929 та у 1949 рр., а в 1977 р. були прийняті два протоколи, що доповнювали їх [9, с. 13].

Паралельно з Женевським напрямом розвивалось так зване «Гаазьке право», що засновувалось на результатах мирних конференцій в Нідерландах у 1899 та 1907 рр. Основний зміст роботи вказаних конференцій полягав у розробці норм, що регулювали б допустимі засоби й методи реалізації збройного насилля, а також забезпечення дотримання прав людини під час збройних

[1] Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом Ф–71.

конфліктів і обмеження застосування конкретних видів зброї. Першим міжнародним документом у вказаному напряму є Санкт–Петербурзька декларація 1868 р. «Про заборону використання вибухових і запалювальних снарядів вагою менше, ніж 400 грамів». Норми цієї декларації набули подальшого розвитку на міжнародних конференціях у Парижі (1856 та 1884 рр.), Брюсселі (1874 р.) та Гаазі (1899, 1907 рр.), де врешті було прийнято низку документів, що закріпили принципи застосування збройного насилля. Також результатом Гаазьких конференцій було прийняття норм, що стосувались прав та обов'язків нейтральних держав [9, с. 14].

Отже, лише наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. міжнародна спільнота змогла просунутися вперед щодо гуманізації збройних конфліктів, шляхом прийняття Гаазьких конвенцій. Однак, слід підкреслити, що прямої заборони права звернення до війни в цих міжнародних нормативно–правових актах не було У період між двома світовими війнами право на застосування збройного насилля також не обмежувалось. Зазначмо, що Статут Ліги Націй регулював порядок розгортання конфлікту. Так, у разі виникнення міжнародних протиріч члени Ліги Націй мали спочатку використати мирні форми врегулювання конфлікту, і лише у разі їх безуспішності – могли вдатися до сили. Проте, навіть за цих умовах залишалась можливість уникнути такого обов'язку за допомогою виходу з Ліги Націй [13, с. 15].

Кардинальні зміни у міжнародному праві були зумовлені двома світовими війнами, появою ядерної та термоядерної зброї, здатної фізично знищити усе людство. Точкою відліку «нового» міжнародного права вважається прийняття Статуту ООН в 1945 р. Ці зміни були пов'язані з переглядом змісту такого поняття як «суверенітет». Так, право держав на війну, що фактично панувало до Першої світової війни в міжнародному праві, поступилося місцем новим демократичним принципам, а саме принципам заборони застосування сили чи погрози нею, ненападу, територіальної цілісності і політичної незалежності. Паралельно з відмовою від агресивної війни, в міжнародному праві утвердився принцип мирного вирішення міжнародних спорів, що призвів до заборони застосування примусових засобів для вирішення міжнародних протиріч [8, с. 147–148].

На сьогоднішній день норми міжнародного регулювання збройного насилля почали застосовувати у вигідних для окремих країн трактуваннях. Так, низка дослідників, зокрема Г. Сорока, зазначають, що у XX ст. проаналізовані вище норми міжнародного права втілювали такі принципи, як суверенна рівність, непорушність державних кордонів, територіальна цілісність. Однак, на початку XXI ст. характер зазначених норм змінився, вони стали відображенням та обґрунтуванням фактичних дій учинків країн колишньої «Великої вісімки», перетворившись на «право найсильніших» [10, с. 24–25].

На основі проаналізованого міжнародного гуманітарного права, на сьогоднішній день, викристалізувалось таке поняття як «справедлива війна», основні позиції якого активно застосовуються у міжнародних відносинах. Для того, щоб збройне насилля підпадало під цю категорію воно повинно відповідати певним критеріям на кожному з трьох етапах його реалізації.

Перший передбачає обґрунтування необхідності війни за допомогою таких критеріїв: справедливі причини, добрі наміри, остання можливість, пропорційність, раціональна вірогідність успіху, законна влада. Слід підкреслити, що рішення про використання збройної сили не повинно бути ініціативою військових, таке рішення має приймати лише законно обраний інститут влади, що має найвищі політичні повноваження та у відповідності до усіх конституційних процедур.

Щоб підпадати під поняття «справедлива війна» збройне насилля має розпочинатися лише заради рівнозначного миру для обох сторін. Мотивом не може бути помста або ненависть, а військові дії можуть застосовуватись лише тоді, коли були задіяні і не допомогли усі альтернативні методи вирішення конфлікту – дипломатичні переговори, економічні санкції. Окрім того, для початку війни необхідно мати особливі моральні підстави, що відповідають позитивній реакції світової спільноти та власних громадян. Слід підкреслити, що недопустимою є ситуація коли цілі війни справедливі та моральні, а засоби досягнення та ведення – аморальні [11, с. 59].

На сьогоднішній день однією з основних причин застосування збройного насилля є загроза гуманітарній безпеці. Провідною ціллю гуманітарної інтервенції вважається попередження або припинення страждань цивільного населення. Для початку гуманітарної інтервенції повинні бути знайдені чіткі ознаки того, що режим планує або вже втілює геноцид або інше масштабне насилля. Також причиною може стати наявність масштабних катастроф, що приховуються та не вирішуються владою. Гуманітарна операція може мати місце у випадках з державами, в яких відсутнє повноцінне політичне управління та йде громадянська війна. За вказаних умов перед безпосереднім застосуванням збройного насилля критично оцінюється його необхідність, вказані дії є крайньою мірою [12, с. 94].

Досить дискусійною є проблема віднесення практики превентивних ударів до допустимого початку збройного насилля. Превентивний удар – це військова операція з метою знищення військової сили потенційного супротивника. У більшості випадків превентивний удар вступає у протиріччя з усталеною традицією «справедливої війни». Його застосування допускається лише у критичній ситуації та обов'язково пов'язано з широкою світовою підтримкою. Практика застосування превентивних ударів суперечить і Уставу ООН, оскільки в ньому міститься чітка заборона застосування збройної сили проти держави, не зазнавши нападу з її боку. Відповідно, практика застосування превентивних ударів є неоднозначним видом допустимого початку збройної акції і є предметом політичних зловживань [12, с. 150].

До справедливого застосування збройного насилля однозначно відноситься самозахист від агресії. Держава, на яку здійснюється напад, має повне право на застосування збройної сили у відповідь з метою захисту свого суверенітету та своїх громадян. Слід підкреслити, що самозахист є основним видом початку так званої «справедливої війни», тут навіть не принциповим є хто здійснив агресію.

Одним з основних критеріїв початку збройної акції, яку можна кваліфікувати як допустиму, є пропорційність. Вказаний критерій втілюється в адекватному співвідно-

шенні завданого насилля військовій відповіді на нього. Підкреслимо, що ігнорування вказаного принципу виявляється у великомасштабні військові операції, розв'язаній у відповідь на незначні випади з боку супротивника. За такої ситуації справедливе наповнення військового конфлікту навіюється.

На сьогоднішній день широкого розповсюдження набула негативна практика запланованих конфліктів, що реалізуються шляхом їхньої штучної етизації та наближення до принципів «справедливої війни». Цей механізм забезпечується за допомогою виправдання збройного насилля шляхом демонізації образу ворога та приписування йому особливих агресивних рис. Створення такого штучного обґрунтування відкритої збройної агресії абсолютно не сумісне з принципами закладеними у теорії «справедливої війни», оскільки нівелює її етичне підґрунтя. До таких дій вдаються з метою обґрунтування та виправдання прямої військової агресії з прагматичними політичними цілями за допомогою високих ціннісних пріоритетів [14, с. 63].

На другому етапі збройного насилля, що підпадає під принципи «справедливої війни» ключового значення набуває моральна оцінка дій усіх учасників конфлікту. Критерії, що характеризують цей елемент, регламентують принципи ведення бойових дій. Найважливішим принципом, що має визначальне значення під час військових операцій, виступає чіткий розподіл населення і об'єктів на військові та цивільні. Досить принциповим є розуміння того, що цивільна частина населення не несе загрози для супротивника і не бере участі у бойових діях, тому здійснювати над нею насилля є протиправним вчинком. Зазначений принцип є ключовим при віднесенні конкретного збройного насилля до категорії «справедлива війна». Відповідно, цивільне населення не може бути ціллю воєнної операції. Окрім того, військові не мають права принижувати людську гідність цивільних, а у ході бойових завдань повинні намагатись завдати як найменшої шкоди [12, с. 110].

На другому етапі збройного насилля, що відпові-дає усталеним критеріям «справедливої війни», передба-чається відмова ворогуючих сторін від застосування деяких видів зброї, що приносить надлюдські страждання. До таких видів озброєнь традиційно відносять ядерну, хімічну, біологічну зброю, а також касетні бомби. Існує також вимога з повагою ставитись до культурних та історичних пам'яток у процесі військової операції.

На останньому етапі висуваються критерії, що забезпечують справедливе завершення війни. Перш за все, повинні існувати справедливі причини завершення конфлікту, що призводить до заключення мирного договору, прийнятного для обох сторін. Не менш важливою є вимога, щоб представники сторін конфлікту, які беруть участь у встановленні порядку та миру, були визнані законними як у межах своєї держави, так і на міжнародному рівні.

Одним з критеріїв є те, що домовленості про закінчення війни повинні носити прозорий характер та забезпечувати неможливість повторення конфлікту. Важливою вимогою є обов'язковий початок з обох сторін притягнення до відповідальності військових злочинців. Врешті розпочатий процес закінчення війни має супроводжуватись примиренням та взаємним порозумінням між населенням держав, що воювали та світовим співтовариством загалом. Необхідним також є розуміння того, що сторона, що зазнала поразку, має право на справедливе і гідне ставлення до себе.

На сьогоднішній день засоби та форми збройного насилля суттєво змінились. Зазначений процес був запущений появою та використанням високоточної зброї, що була наявною лише у найбільш розвинених країнах. У свою чергу, опоненти почали шукати можливі варіанти протидії, що призвело до застосування низки короткострокових терористичних атак. У відповідь на поширення тероризму з'явився такий різновид збройного насилля як війна з тероризмом. Вказаний феномен, через моральну складову намагаються автоматично зарахувати до категорії «справедлива війна». Однак підкреслимо, що більшість проаналізованих вище критеріїв «справедливої війни» не сумісні з таким явищем як війна з тероризмом. Окрім того, основні принципи застосовані терористами, були поступово засвоєні розвиненими країнами та лягли в основу їх нових військових доктрин. Така практика значно здешевила ведення військових операцій, надала широкі можливості маніпуляції громадською думкою та практично унеможливила віднесення більшості сучасних збройних конфліктів до категорії «справедлива війна».

Підкреслимо, що до ключових критеріїв кваліфікації збройного насилля як «справедлива війна» відносяться легітимна влада, раціональна вірогідність успіху, добрі наміри, крайня міра, диференціація населення на цивільне й військове та справедливі причини. Якщо мова йде про війну з тероризмом або військову операцію, що маскується під неї, критерій легітимної влади стає не актуальним через те, що терористичні угруповання, проти яких ведеться боротьба, не мають легітимної та законної влади, відповідно відсутні інститути, що могли б приймати юридично значимі рішення про необхідність війни.

У межах війни проти тероризму, а також сучасних асиметричних війн, втрачається здатність диференціації населення та споруд на військові й цивільні. За вказаних умов цивільне населення може бути осередком військової загрози, а воєнні загони можуть переховуватися у будівлях звичайних громадян та використовувати їх для маскування. Відповідно цивільні споруди можуть ставати ціллю атаки з боку супротивника. Загалом, у межах сучасного збройного насилля принцип диференціації населення суттєво викривлюється, оскільки тут широко використовується протестні настрої серед цивільного населення та відбувається активне залучення його частини до підпільної боротьби та збройного протистояння.

Провідні види сучасного збройного насилля, зокрема, війна з тероризмом та асиметричні війни на відповідають і критерію крайньої міри. Такі військові акції є спонтанною, швидкою відповіддю на короткострокову загрозу і не враховують можливості використання альтернативних засобів попередження війни. Загалом застосування принципу крайньої міри унеможливлюється тим, що супротивник, як правило, не має власної, визнаної світовим співтовариством території та легітимної влади. Окрім того, безпосередньою ціллю терористичних атак досить часто стають священні та історичні пам'ятки, що несумісне з принципами поняття «справедлива війна».

Під час класифікації конкретного виду збройного насилля як «справедливої війни» обов'язковим є такий критерій як добрі наміри, що передбачає доведення його моральності. У випадку війни з тероризмом або замаскованої під неї військової операції цей критерій практично не потребує обґрунтування, оскільки боротьба спрямована на протидію тероризму, що вважається безапеляційним втіленням зла. Відповідно, війна з тероризмом у абсолютній більшості випадків позиціонується як позитивна, що навіть не може піддаватись сумніву. На подібних засадах базується викривлення і такого критерію як справедливі причини. Підкреслимо, що у світовому співтоваристві немає жодних сумнівів стосовно того, що захист людства від тероризму є справедливою причиною початку бойових дій. Зрозуміло, що за вказаних умов відпадає навіть необхідність пошуку реальних та аргументованих причин застосування збройного насилля.

Таким чином, більш–менш дієві засоби політико–правового регулювання збройного насилля почали впроваджуватись на міждержавному рівні лише наприкінці XIX на початку XX ст. Декларування обмежень щодо вільного застосування збройного насилля розпочалось ще пізніше, а саме – з прийняття Статуту ООН у 1945 р. Вироблені міжнародні механізми запобігання збройних конфліктів у другій половині XX ст. діяли відносно ефективно. Повторення світової війни не відбулось, проте, ціла низка локальних військових протистоянь мала місце.

Перші десятиліття XXI ст. продемонстрували, суттєве зниження дієвості норм міжнародного гуманітарного права, зайвим підтвердженням цього є відсутність реальної протидії порушенню територіальної цілісності одного з членів ООН – України. На сьогоднішній день засоби та форми реалізації збройного насилля кардинально видозмінились, що фактично унеможливило застосування норм міжнародного гуманітарного права, а також усталених принципів міжнародної політики у цій сфері до більшості сучасних збройних конфліктів. На наш погляд, актуальною залишається проблема глибокого наукового осмислення міжнародних політико–правових регуляторів з метою вироблення нових конструкцій запобігання збройного насилля.

Список використаних джерел

1. Рущенко І. П. Російсько–українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія / І. П. Рущенко. – Х.: ФОП Павленко О. Г., 2015. – 268 с.
2. Феденко О. В. Еволюція змісту сучасної війни / О. В. Феденко, В. В. Панасюк // Військово–науковий вісник. – 2015. – Вип.24. – С.219–230.
3. Грищенко Н. І. Проблема війни як соціально–політичного явища в умовах глобалізованого суспільства / Н. І. Грищенко, Т. В. Мінчук // Науковий журнал «Молодий вчений». – №5 (08) травень, 2014. – Ч.2. – С.172–174.
4. Мацяк М. Наукова інтерпретація проблеми застосування збройної сили в сучасних міжнародних відносинах / Михайло Мацяк // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Вип.30. – С.134–139.
5. Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації / Галина Луцишин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. – Вип.26. – С.128–133.
6. Кравченко В. Ю. Теорія «Справедливої війни» для XXI століття / В. Ю. Кравченко // Грані: Науково–теоретичний і громадсько–політичний альманах. – 2011. – №3. – С.162–166.
7. Воротнюк М. О. Особливості міжнародних конфліктів пост–біполярного періоду / М. О. Воротнюк // Стратегічна панорама. – 2009. – №4. – С.41–44.
8. Скакунов Э. И. Самооборона в международном праве / Э. И. Скакунов. – М.: Изд–во «Международные отношения», 1973. – 176 с.
9. Жаровська І. М. Історія виникнення і розвитку міжнародного гуманітарного права / І. М. Жаровська // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип.1. – Т.1. – С.12–14.
10. Сорока Г. Міжнародне гуманітарне право XXI століття / Г. Сорока // Віче. – 2013. – №18. – С.24–25.
11. Апресян Р. Г. Метанормативное содержание принципов справедливой войны / Р. Г. Апресян // Полис. – 2002. – №3. – С.57–71.
12. Сисе Х. Справедливая война? О военной мощи, этике и идеалах / Х. Сисе. – М.: Весь мир, 2007. – 176 с.
13. Андреєнко О. Л. Інститут самодопомоги і право війни: історико–правові аспекти / О. Л. Андреєнко // Порівняльно–аналітичне право. – 2013. – №3–1. – С.12–15.
14. Шеклеина Т. Новый «крестовый поход» республиканцев: как появилась доктрина Буша / Т. Шеклеина // Международные процессы. – 2007. – №3. – С.56–72.

References

1. Rushhenko I. P. Rosijs'ko–ukrai'ns'ka gibrydna vijna: pogljad sociologa: monografija / I. P. Rushhenko. – H.: FOP Pavlenko O. G., 2015. – 268 s.
2. Fedenko O. V. Evoljucija zmistu suchasnoi' vijny / O. V. Fedenko, V. V. Panasjuk // Vijs'kovo–naukovyj visnyk. – 2015. – Vyp.24. – S.219–230.
3. Gryshhenko N. I. Problema vijny jak social'no–politychnogo javyshha v umovah globalizovanogo suspil'stva / N. I. Gryshhenko, T. V. Minchuk // Naukovyj zhurnal «Molodyj vchenyj». – №5 (08) traven', 2014. – Ch.2. – S.172–174.
4. Macjak M. Naukova interpretacija problemy zastosuvannja zbrojnoi' syly v suchasnyh mizhnarodnyh vidnosynah / Myhajlo Macjak // Visnyk L'vivs'kogo universytetu. Serija mizhnarodni vidnosyny. – 2012. – Vyp.30. – S.134–139.
5. Lucyshyn G. Osoblyvosti suchasnyh zbrojnyh konfliktiv v umovah globalizacii' / Galyna Lucyshyn // Ukrai'ns'ka nacional'na ideja: realii' ta perspektyvy rozvytku. – 2014. – Vyp.26. – S.128–133.
6. Kravchenko V. Ju. Teorija «Spravedlyvoi' vijny» dlja XXI stolittja / V. Ju. Kravchenko // Grani: Naukovo–teoretychnyj i gromads'ko–politychnyj al'manah. – 2011. – №3. – S.162–166.
7. Vorotnjuk M. O. Osoblyvosti mizhnarodnyh konfliktiv post–bipoljarnogo periodu / M. O. Vorotnjuk // Strategichna panorama. – 2009. – №4. – S.41–44.
8. Skakunov Je. I. Samooborona v mezhdunarodnom prave / Je. I. Skakunov. – M.: Izd–vo «Mezhdunarodnye otnoshenija», 1973. – 176 s.
9. Zharovs'ka I. M. Istorija vynyknennja i rozvytku mizhnarodnogo gumanitarnogo prava / I. M. Zharovs'ka // Naukovyj visnyk Hersons'kogo derzhavnogo universytetu. – 2015. – Vyp.1. – T.1. – S.12–14.
10. Soroka G. Mizhnarodne gumanitarne pravo XXI stolittja / G. Soroka // Viche. – 2013. – №18. – S.24–25.
11. Apresjan R. G. Metanormativnoe soderzhanie principov spravedlivoj vojny / R. G. Apresjan // Polis. – 2002. – №3. – S.57–71.
12. Sise H. Spravedlivaja vojna? O voennoj moshhi, jetike i idealah / H. Sise. – M.: Ves' mir, 2007. – 176 s.
13. Andrejenko O. L. Instytut samodopomogy i pravo vijny: istoryko–pravovi aspekty / O. L. Andrejenko // Porivnjal'no–analitychne pravo. – 2013. – №3–1. – S.12–15.
14. Shekleina T. Novyj «krestovyj pohod» respublikancev: kak pojavilas' doktrina Busha / T. Shekleina // Mezhdunarodnye processy. – 2007. – №3. – S.56–72.

Bader A. V., *Candidate of History Science, Docent, Director of the Educational–Scientific Institute of History, International Relations and Socio–Political Sciences GI «Luhansk Taras Shevchenko National University» (Ukraine, Starobelsk), bader@meta.ua*

Political and legal regulation of armed violence in international relations

The main political and legal means of regulating armed violence are analyzed. It is established that effective mechanisms for limiting the use of armed violence at

the interstate level appeared at the end of the XIX – first half of the 20th century. It was revealed that in the second half of the 20th century the norms of international humanitarian law and the principles of international policy in the field of preventing military conflicts were largely effective, but in the 21st century, there is a significant reduction in their overall effectiveness. It is proved that in connection with cardinal changes in the means and forms of the implementation of armed violence, it has become virtually impossible today to apply the existing international regulators to prevent military conflicts.

Keywords: *armed violence, political and legal regulation, interstate relations.*

* * *

УДК 351.746.1(477)

Вонсович О. С.,
кандидат політичних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин, ПрАТ
«Українсько–Польський вищий навчальний заклад
«Центрально–Європейський університет»
(Україна, Київ), sefinrof@ipnet.ua

Вплив політичної кризи в Україні на функціонування системи забезпечення національної безпеки

Метою даної статті – є дослідження впливу політичної кризи в Україні на функціонування системи забезпечення національної безпеки. Під час написання статті, автором були використані наступні методи: аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція. Основні одержані висновки полягають в наступному: рівень продуктивності системи забезпечення національної безпеки є низьким: це підтверджується рядом фактів, які свідчать не тільки про значний вплив політичної кризи, але і про високий рівень декларативності намірів зміцнити та розвивати систему національної безпеки; для мінімізації витрат по забезпеченню якнайбільшого кола національних інтересів потрібно проводити збалансовану економічну політику, також потрібна суттєва державна підтримка, яка повинна засновуватись на забезпеченні інтересів, прав та свобод українських громадян; чим швидше суб'єкти забезпечення системи національної безпеки усвідомлять нагальну необхідність впровадження сучасних практичних механізмів, інструментів, підходів та засобів забезпечення національної безпеки, тим досконалішою та міцнішою буде обороноздатність та безпека України.

Ключові слова: *система забезпечення національної безпеки, політична криза, суб'єкти, державна влада, національні інтереси, безпека.*

Основною проблемою, яку досліджує автор в даній статті, – є визначення особливостей впливу політичної кризи в Україні на функціонування системи забезпечення національної безпеки. Такими, які раніше не були достатнім чином обґрунтовані, видаються наступні аспекти: співставлення теоретичних засад функціонування системи забезпечення національної безпеки із їх практичним втіленням, визначення обставин, які заважають практичній діяльності системи національної безпеки.

В статті автором були використані матеріали вітчизняних ЗМІ, а також матеріали з офіційного веб–сайту Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України, Офіційного інтернет–представництва Президента України, Урядового порталу, що дало автору можливість більш детально проаналізувати специфіку досліджуваної проблематики.

Метою даної статті – є дослідження впливу політичної кризи в Україні на функціонування системи забезпечення національної безпеки.

За останні роки стан функціонування системи забезпечення національної безпеки (СЗНБ) значно погіршився внаслідок ряду причин, які пов'язані зі складною внутрішньополітичною ситуацією в країні. Збільшення чисельності внутрішніх та зовнішніх викликів та загроз негативним чином позначається на стані національної безпеки. Однією із таких загроз є внутрішня політична криза, яка щороку посилюється на підставі збільшення розбіжностей у поглядах щодо сталого розвитку ключових державних процесів між різними політичними партіями та рухами. На підставі цього, деструктиву зазнає і система забезпечення національної безпеки, яка в останній час перебуває в критичному стані. Це збільшує вірогідність проявів ризиків та небезпек, а також знижує рівень захисту та обороноздатності. Для того, щоб більшою мірою зрозуміти ступінь негативного впливу політичної кризи на функціонування системи забезпечення національної безпеки, потрібно розглянути це питання в контексті процесу її реалізації.

Отже, почати треба з того, що в сучасному українському законодавстві відсутнє визначення терміну «система забезпечення національної безпеки»: ні в Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р., ні в Стратегії національної безпеки від 26 травня 2015 р. його немає. Раніше цей термін вживався в Концепції (основи державної політики) національної безпеки України від 16 січня 1997 р., яка втратила чинність на підставі прийняття Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р., в такій редакції: «організована державою сукупність суб'єктів: державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об'єднаних цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України» [1].

Навряд чи розглядаючи дане визначення в контексті сучасної ситуації в державі можна сказати що має місце сукупність суб'єктів, які об'єднані цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів. Навпаки, ми можемо спостерігати розпорошеність у поглядах та забезпечення індивідуальних інтересів далеко не в цілях національної безпеки. Високий рівень корупції, тіньової економіки, злочинності говорить про неспроможність правоохоронної системи діяти ефективно в інтересах держави. Відсутність прямих конструктивних зв'язків між суб'єктами в рамках державної структури управління свідчить про нездатність забезпечувати комплексний механізм функціонування системи забезпечення національної безпеки.

Далі, основними критеріями ефективності функціонування СЗНБ є її здатність забезпечувати:

– процес управління загрозами та небезпеками, за якого державними і недержавними інституціями гарантується прогресивний розвиток українських національних інтересів, джерел духовного і внутрішнього добробуту народу України;

– ефективне функціонування самої системи забезпечення національної безпеки України [2].

Сьогодні, з огляду на внутрішньополітичну та зовнішньополітичну ситуацію, навряд чи можна говорити про прогресивний розвиток українських національних інтересів, джерел духовного і внутрішнього добробуту народу України. Зазвичай, цей розвиток подається у формі заяв, риторики, декларативності на різних форумах, конференціях, зустрічах [3; 4]. Але насправді, на практичному рівні, ми можемо спостерігати зовсім протилежну ситуацію, коли інтереси українського народу нівелюються з боку влади [5; 6]. Все це аж

Наукове видання

Збірник наукових праць **«Гілея: науковий вісник»**
Випуск 128 (1)

Scientific edition
Collection of scientific papers **«Gileya: scientific herald»**
128 edition (1)

СПІВЗАСНОВНИКИ:
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;
ВГО Українська академія наук, «Видавництво «Гілея»

Шеф–редактор: *В. П. Андрущенко*
Головний редактор: *В. М. Вашкевич*
Відповідальний секретар: *В. Б. Халамендик*

Видавництво: «Видавництво «Гілея»
04070, м. Київ, вул. Почайнинська, 62

Підписано до друку 22.12.2017 р.
Формат 60х84/8. Папір офсетний.
Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 43,12. Обл.-видавн. арк.
Наклад 150 пр. Зам. №

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д. Ю.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Тел.: (0432) 69-67-69, 603-000,
(096) 97-30-934, (093) 89-13-852.
e-mail: tvory2009@ gmail.com
http://www.tvoru.com.ua

Ціна договірна